

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра політичної соціології

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом ректора Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
соціологічного факультету

В'ячеслав НІКУЛІН

«28» червня 2024 року

Робоча програма навчальної дисципліни

Розтин масової культури: rage against the masscult

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти ___ бакалаврський _____

галузь знань ___ 05 Соціальні та поведінкові науки _____
(шифр і назва)

спеціальність _____
(шифр і назва)

вид дисципліни _____ за вибором _____
(обов'язкова / за вибором)

факультет _ Міжфакультетська дисципліна _____

2024 / 2025 навчальний рік

Програму обговорено та рекомендовано до затвердження Вченою радою соціологічного факультету

“26” червня 2024 року, протокол № 9

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Литовченко Артем Дмитрович, к.соц.н., доцент кафедри політичної соціології; Бойко Дмитро Миколайович, к.соц.н., завідувач кафедри політичної соціології; Нехаєнко Оксана Василівна, доктор філософії з соціології, старший викладач кафедри політичної соціології.

Програму схвалено на засіданні кафедри політичної соціології

Протокол від “21” червня 2024 року №12

завідувач кафедри

Дмитро БОЙКО

Програму погоджено науково-методичною комісією соціологічного факультету

Протокол від “24” червня 2024 року №8

Голова науково-методичної комісії

Юлія СОРОКА

Програму вивчення міжфакультетської навчальної дисципліни “*Розтин масової культури: rage against the masscult*” складено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Метою** курсу є надання слухачам уявлення про наукові засади критичного ставлення до сучасного суспільства, зокрема до культури та різних культурних форм, що знаходять свій прояв у масовій культурі

1.2. Основними **завданнями** вивчення дисципліни є:

- розкрити сутність феноменів та процесів масового суспільства і масової культури;
- визначити теоретичний потенціал соціогуманітарних дисциплін в аналізі масової культури та її макро- і мікросоціальних ефектів;
- визначити місце масової культури в системі відтворення соціальних, соціально-політичних ієрархій;
- розглянути та проаналізувати такі поняття, як «культура», «масова культура»; «насильство»; «деконструкція»; «феноменологія»; «структуралізм» «споживацтво»; «легітимація»; «ритуал», «влада», «ідеологія», «латентне», «капіталізм», «спротив», «культурні стратегії», «інфантилізація в культурі» тощо.
- проаналізувати прояви масової культури як системи виробництва та відтворення споживацтва та панування в сучасній Україні та світі.

1.3. Кількість кредитів для денної форми навчання – 3, для заочної форми навчання - 3.

1.4 Загальна кількість годин – 90

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Рік підготовки	
2-й, 3-й	2-й, 3-й
Семестр	
3-й, 5-й	3-й, 5-й
Лекції	
32 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	
0 год.	0 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
58 год.	82 год.

1.6. Заплановані результати навчання

Навчальна дисципліна забезпечує розвиток наступних компетентностей:

ЗК 1 Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК 2 Логічність та послідовність мислення

ЗК 3 Креативність, здатність до системного мислення

ЗК 4 Здатність до критики й самокритики, толерантність

ЗК 9 Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми

ЗК 10 Базові наукові знання з гуманітарних дисциплін, що сприяють розвитку загальної культури, естетичних та громадянських цінностей, та умінь їх використовувати в професійній і соціальній діяльності.

Навчальну дисципліну спрямовано на досягнення таких *результатів* навчання:

ПРН 22 Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування завдань спеціальності, відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Студент має **знати**:

- основні теоретичні концепції в області вивчення культури, соціалізації, споживацтва, влади, панування, контролю;
- структури і практики панування та контролю, здійснювані агентами в різних актах і проявах масової культури;
- основні категорії та поняття, за допомоги яких можна досліджувати масові процеси та феномени культурної сфери в сучасному світі;

Студент має **вміти**:

- аналізувати повсякденну поведінку людей з використанням таких понять, як масові акти, культурна індустрія, соціалізація, споживацтво, символи, ритуали, соціальна дія, влада, домінування, символічний капітал тощо;
- досліджувати процеси пам'ятання, забування та згадування як втілення виробничих потреб культурної індустрії та маскультового маркетингу;
- аналізувати культурні та загалом символічні зміни сучасного українського та глобального суспільства як процеси та результати масового культурного виробництва та відтворення;
- здійснювати експертизу маскультового виробництва як трансляції владних стратегій, структур панування та паттернів споживацтва;
- виявляти економічне, політико-ідеологічне та стратифікаційне підґрунтя тенденцій культурного виробництва та споживання, визначати маніпуляцію в культурній площині;
- критично дешифрувати культурні повідомлення, зламувати (у тому числі власні) культурні коди, фіксувати маніпулятивні практики та протидіяти маніпулятивному впливу культпродуктів.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Масова культура як об'єкт споживання та інструмент впливу

Дефінітивні та концептуальні засади аналізу масової культури. Масова культура як історичний продукт капіталістичного розвитку. Масова культура та культурне поле. Чому «масова культура» не дорівнює «культурі мас». Рівні та форми масової культури. Масова культура як індустріальне виробництво. Зрізи, виміри, параметри продукту масової культури. Потенціал впливу масової культури та його механізми його реалізації у соціальних процесах різних рівнів та сфер. Масова культура як дискурс. Латентні й маніпулятивні аспекти масової культури: необхідність «розтину» як засобу деконструкції та критики.

Тема 2. Життєвий цикл масової культури

Процеси культурного виробництва і споживання. Масова культура як надбудова індустріального капіталізму. Конвеєр проти натхненої праці, кліше проти творчості. Виробництво масової культури як політичний процес. Ринок масової культури: закономірності та особливості. Трансляція маскульту: маркетингове середовище, маркетингізація виробництва, формування попиту. Індустрія масової культури на прикладах конкретних сфер соціального життя. Роль і місце ЗМІ у трансляції масової культури. Споживання маскульту: відмінності від засвоєння творів культурного поля. Масове споживання як споживацтво: масова культура та споживацьке суспільство. Технологічні аспекти споживання масової культури.

Тема 3. Масова культура – дітям: особливості дитячого та підліткового маскульту

Діти та підлітки як споживачі продуктів індустрії та як інструментальні посередники між індустрією маскульту і культурним полем. Мультифільми та мультсеріали як продукт масової культури. Комікси як продукт масової культури. Іграшки як продукт маскульту і елемент маскультового споживацтва: серії, кросовери, версії, додатки, «мерч». Комп'ютерні та гаджетні ігри: від «плейстейшн» і «контрстрайк» до «броул старз» і «покемон гоу». Стирання межі між

дитячим та дорослим маскультом: інфантилізація попиту на маскульт (супергеройське кіно, «дорослі» ігри тощо). Казки як маскультова версія міфів та легенд: від фольклорної до штампованої казки-фентезі. Колекціонування: трансформація практик із розвитком маскульту.

Тема 4. Територіальні модули масової культури

Національні культури у маскультутовому втіленні. Глобалізація та масова культура. Мультикультуралізм. Локалізація маскульту та масовізація етнічності та ідентичностей. «Національне відродження» як продукт масової культури. Масова культура патріотизму та космополітизму. ЕтноМакДоналдс: масова культура глокалізованої повсякденності. Політкоректність як (екс)територіальний модуль масової культури. Розтин дискурсу політкоректності.

Тема 5. Шаблони та жанри масової культури.

Масове кіно: дивиться зі скальпелем. Масова музика: слухати із вогнеметом. Масова література: читати із піколаксом. Спорт як індустрія суспільства споживацтва: все буде футбол. Туристичні та подорожувальні стилі життя як продукти масової культури. Радянські жанри та шаблони масової культури як унікальний кейс. Маскультуовий артхаус та шаблон анти-кафе. Жах-комедія-мелодрама-еротика-трансфер: обмежувальні ефекти жанрів та шаблонів масової культури.

Тема 6. Нормативний простір масової культури.

Міфологізація як процес виробництва та трансляції масової культури. Архаїзація як один з ефектів масової культури. Ідеологізація масової культури, в масовій культурі та масовою культурою. Атомізація як ефект маскульту: фіктивна індивідуалізація споживання на прикладі гейм-стрімінгових сервісів та мем-шаблонів. Цифрова архаїзація. Поглинання маскульту: наука і освіта у ролі харчових добавок.

Тема 7. Ідеологія та масова культура.

Політичне та культурне поля: особливості взаємодії та взаємопроникнення. Культура як політика. Сучасна політика як продукт та оператор масової культури. Публічна політика як джерело масової культури. Публічність та масовість: від травестії до трансферу.

Тема 8. Масовізація інтимності та інтимація масовості: масова культура сексу.

Еротика як жанр масової культури. Порнофікація еротики у масовому кіно та масовій літературі. Порноіндустрія: латентна легітимація масовою культурою. Секс і сексуальність: трансформації, відтворення та ре-виробництво у масовій культурі. Виробництво сексапільності. ЛГБТК+ і масова культура. Сексуалізація дитинства та дітей як тенденція масової культури. Політкоректність як інструмент масовізації інтимності. Дилеми та змагання маскульту: публічний спорт vs публічний секс.

Тема 9. Новітній інструментарій масової культури

Рейтингування як центральний інструментарій змагальницького характеру масової культури. Премії, хіт-паради, топ-тени та відзнаки з драгметалів як засіб маркетингової аристократизації маскульту. Масовізація комунікації: соціальні мережі та месенджери. Геймінг, шеймінг & хайпінг: маскульт у смартфоні.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма			Заочна форма		
	Усього	у тому числі				
		лекції	СР		лекції	СР
Тема 1. Масова культура як об'єкт споживання та інструмент впливу	10	2	6	10	1	9
Тема 2. Життєвий цикл масової культури	10	4	6	10	1	9

Тема 3. Масова культура – дітям: особливості дитячого та підліткового маскульту	10	2	6	10	1	9
Тема 4. Територіальні модули масової культури	10	2	6	10	1	9
Тема 5. Шаблони та жанри масової культури.	10	4	6	10	1	9
Тема 6. Нормативний простір масової культури.	10	4	6	10	1	9
Тема 7. Ідеологія та масова культура.	10	4	8	10	1	9
Тема 8. Масовізація інтимності та інтимізація масовості: масова культура сексу.	10	4	8	10	1	9
Тема 9. Новітній інструментарій масової культури.	10	4	8	10		10
Усього годин	90	32	58	90	8	82

4. Теми семінарських занять

Не передбачено

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Читати № 10 з рекомендованої літератури	6	9
2	Читати № 8 з рекомендованої літератури	6	9
3	Читати № 5 з рекомендованої літератури	6	9
4	Читати № 20 з рекомендованої літератури	6	9
5	Читати № 14 з рекомендованої літератури	6	9
6	Читати № 13 з рекомендованої літератури	6	9
7	Читати № 16 з рекомендованої літератури	6	9
8	Читати № 21 з рекомендованої літератури	6	9
9	Читати № 12 з рекомендованої літератури	10	10
Усього годин		58	82

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено .

7. Елементи дистанційного викладання

Етап роботи	Форма роботи	Онлайн-платформа
1. Попередня підготовка	Опитування	Google-classroom
2. Подача нової інформації	Аудіозапис	Google-classroom
	Тексти Відеоконференція	Google-classroom Meet
3. Тренування	Питання для самоперевірки	Google-classroom
	Обговорення (чат, форум) Спостереження за явищем Перегляд фільмів	Google-classroom / Meet Meet / Youtube Meet / Youtube

4. Виконання практичного завдання	Пошук відповідей на питання Інтерактивні практичні завдання	Google-classroom Google-classroom
5. Оцінювання	Виконання практичного завдання Письмова робота	Google-classroom Google-classroom
6. Рефлексія	Відповіді на рефлексивні питання	
7. Зворотній зв'язок	Чат, форум, опитування аудіо-, відео- або текстові повідомлення з коментарем	Google-classroom / Meet

8. Методи контролю

Залікове тестове завдання (100 балів) Приклад тестового завдання:

Оберіть вірну комбінацію ознак масової культури (одна вірна відповідь):

1. Відсутність справжнього духовного змісту, наявність примітивних елементів
2. Орієнтація на масову аудиторію, задіяння великої кількості талантів у створенні
3. Індустріальний характер виробництва, орієнтація на масову аудиторію
4. Задіяння великої кількості талантів у створенні, наявність справжнього духовного змісту

Додаткове завдання на випадок написання тесту нижче 50 балів: 4 відкриті питання, одне з котрих – аналіз кейсу; кожне питання 15 балів)

Критерії оцінювання кожного питання

<i>Високий рівень</i> 12 - 15 балів	- відповідь характеризується: повними і глибокими знаннями з предмету; вільним володінням спеціальною термінологією; творчим креативним підходом; правильно визначені структури та продукти масової культури; коректно проаналізовано процеси виробництва, трансляції та споживання масової культури; здійснено експертизу інструментарію масової культури
<i>Середній рівень</i> 9- 11 балів	- відповідь характеризується: повними і глибокими знаннями з предмету; вільним володінням термінами, поняттями; допущенням неточностей у викладі матеріалу; помилками при відповідях на питання; правильно визначені структури та продукти масової культури; є спроби аналізу процесів виробництва, трансляції та споживання масової культури; не здійснено експертизу інструментарію масової культури
<i>Низький рівень</i> 5-8 балів	відповідь характеризується: слабким знанням теоретичного матеріалу; допущенням деяких помилок у відповідях на питання; структури та продукти масової культури, що наведені в прикладах, визначені та схарактеризовані з істотними помилками; немає спроб аналізу процесів виробництва, трансляції та споживання масової культури; не здійснено експертизу інструментарію масової культури
<i>Незадовільний рівень</i> 0-4 балів	- відповідь характеризується: дуже слабким знанням теоретичного матеріалу; допущенням грубих помилок у відповідях на питання; неправильно визначені і схарактеризовані структури та продукти масової культури, що наведені в прикладах; немає спроб аналізу процесів виробництва, трансляції та споживання масової культури; не здійснено експертизу інструментарію масової культури

9. Методичні рекомендації з підготовки залікової роботи Для

отримання найвищої оцінки необхідно поєднати:

- коректне та послідовне використання матеріалів лекцій та першоджерел у відповіді – при використанні основних понять курсу (масова культура, споживання, розтин тощо), аналізі структур та продуктів масової культури, процесів виробництва, трансляції та споживання масової культури;
- критичне переосмислення окремих тез із матеріалів лекцій та першоджерел у відповіді – при виявленні недосконалості понять та концепцій, що використані в курсі;
- прозоре та аргументоване висвітлення авторської позиції – у порівнянні різних визначень основних понять курсу, при аналізі структур та продуктів масової культури, процесів виробництва, трансляції та споживання масової культури;
- використання самостійних прикладів, що не наводились в лекційному матеріалі та/або першоджерелах і максимально чітко ілюструють позицію автора – для демонстрації навичок експертизи інструментарію масової культури та деконструкції дискурсу масової культури.

Для отримання оцінки, достатньої для заліку, необхідно:

- коректне та послідовне використання матеріалів лекцій та/або першоджерел у відповіді – при використанні основних понять курсу (масова культура, споживання, розтин тощо), аналізі структур та продуктів масової культури, процесів виробництва, трансляції та споживання масової культури;
- використання прикладів, що чітко ілюструють позицію автора – для демонстрації навичок експертизи інструментарію масової культури;
- самостійне викладення думок у відповіді (без елементів академічної недоброчесності).

10. Схема нарахування балів та шкала оцінювання

Поточний контроль та самостійна робота										Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
-										100	100

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	зараховано
70-89	
50-69	
1-49	не зараховано

Мінімальний бал для допуску до заліку: не застосовується

11. Рекомендована література:

1. Elias N. The Established and the Outsiders / Norbert Elias, John L. Scotson – NY: SAGE, 1994 – 199 p.
2. Johnson S. Everything Bad Is Good for You: How Today’s Popular Culture Is Actually Making Us Smarter / S. Johnson. – Riverhead. – 2005. – 250 p.
2000», 2018 p. – с. 83; 96; 127; 194; 299; 552; 612
3. Аблеев С.Р., Кузьмінська С.І. Специфіка і тенденції масової світової культури. Аналіз основних аспектів. [Електронний Ресурс]. - Режим доступу: http://ethics.roerich.com/doc/kultura/Ablev_KCBMAsKult.htm
4. Агамбен Дж. (2022) Друг \ Переклад і впорядкування Олександра Тимофєєва. — Дніпро, 2022
5. Бежнар Г.П. Теорія масової культури: курс лекцій: навчальний посібник [електронне видання]. Київ, 2020. 49 с.
6. Беньямін Вальтер. Вибране / Пер. з нім.Ю.Рибачук, Н.Лозинська. - Львів: Літопис, 2002. - С.53-97.
7. Бойко Дмитрій. Какво все пак казва лисицата: първа скица на ръкопис по въпроса за контрапостмодернизма // Социология в (пост) модерността. Материали от XIX
8. Була С. П., Свідерська О. І. (2024) Соціальні мережі як інструмент політичної маніпуляції. Політик. Одеса, 2020. № 4. С. 21-25. DOI: 10.24195/2414-9616.2020-4.3.
9. Горбач Д. 2004 і далі: «Олігархічна демократія» та кризи. «Спільне». 2024 <https://commons.com.ua/uk/oligarhichna-demokratiya-ta-krizi/>
10. Запороженко Руслан. Кой живее добре в норвежки затвор: първа скица на ръкопис по въпроса за контрапостмодернизма // Социология в (пост) модерността. Материали от XIX Международна научна конференция на студенти, докторанти, докторанти и млади учени (18-19 март 2021 г. Харков).—, 2021. – 176 с. – С. 47-48.
11. Ларсен Н. Жаргон деколоніальності. Спільне. 15.07.2004 <https://commons.com.ua/uk/zhargon-dekolonialnosti/>
12. Латур, Брюно; Колгас, Рем та ін. А комусь ще подобаються міста? Екологія проти модернізації. — К.: IST Publishing, 2021. — 164 с.
8. Лебедев В. О. Анатомія масової культури: монографія. - Х.: Форт, 2010. - 164 с.
9. Литовченко А. Д. Відчуження в політичній сфері; Гегемонія; Демонстративне споживання; Идеологія; Наука і идеологія; Споживання суспільство; Франкфуртська школа / Соціологія: терміни і поняття. Навчальний словник-довідник/ За загальною редакцією В. М,
10. Литовченко Артьом. Кой все пак беше Рюрик: първата скица на ръкопис по въпроса за контрапостмодернизма // Социология в (пост) модерността. Материали от XIX Международна научна конференция на студенти, докторанти, докторанти и млади учени (18-19 март 2021 г. Харков).—, 2021. – 176 с. – с. 72-73.
11. Ліотар Жан-Франсуа. Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. – 1995. - №5-6 – С.15-38.
12. Любивий Я. В. Культура масова // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=51462 (дата перегляду: 20.07.2023)
13. Лютий Т.В., Ярош О.А. Культура масова і популярна: теорії та практики. - Київ: Агентство —Україна, 2007. - 124 с
14. Мак-Люэн Маршалл. Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры. - К.: Ника-Центр, 2003. - 432 с.
15. Маркузе Г. Одновимірна людина. Дослідження ідеології розвинутого індустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія: Хрестоматія. - Київ: «Либідь», 1996. - С. 87-134.

16. Марчук, Н. (2015) традиційна та масова культури: компаративний аналіз. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Культурологія» (Вип.16). pp. 79-86.

Міжнародна научна конференція на студенти, докторанти, докторанти и млади учени (18-19 март 2021 г. Харков).-, 2021. – 176 с. – С. 26-27.

17. Підлісний М.М. Феномен масової культури // Філософія. Культура. Життя: Міжвузівський збірник наукових праць. - 2010. - № 34. - С. 70-80.

Пічі [Н. В. Ковалиско, Ю.Ф. Пачковський, О.І. Пташник-Сердюк та ін.]. Львів: «Новий Світ-

18. Сінькевич О. Б. Соціальні практики масової культури: ідентифікаційний дискурс: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2015. — 359 с.

19. Сторі Дж. Теорія культури та масова культура / Дж. Сторі. – Х: Акта. 2005. – 400 с.

Орієнтовні тематичні напрямки залікових завдань

1. Фундамент масової культури: капіталістичне виробництво і капіталістичне споживання
2. Паттерни та шаблони масового кіно: маркетингові ефекти
3. Паттерни та шаблони масової музики: маркетингові ефекти
4. Паттерни та шаблони масової літератури: маркетингові ефекти
5. Яку стратегію маскульту втілює «етноМакДоналдс»? Відповідь поясність.
6. Простежте зв'язок глобалізації та масовізації культури у процесуальному розрізі.
7. Парадокси ідентичності масової культури
8. Політкоректність: від дискурсу до культурної норми
9. Національне відродження: виробництво та споживання
10. Пастки мультикультуралізму як стратегії маскульту.
11. Стиль життя та його функції в масовій культурі
12. Міфи масової культури
13. Інфантілізація як ефект масової культури та засіб її розповсюдження
14. Сексуалізація дитинства в масовій культурі: логіка та мета
15. Архаїзація як ефект масової культури та засіб її розповсюдження
16. Час життя мему проти часу життя анекдоту: як історично трансформується масова культура
17. Масова культура та масова ідеологія: взаємозв'язок та порівняння
18. Схарактеризуйте поле масової культури порівняно із будь-яким іншим соціальним полем
19. Схарактеризуйте будь-який жанр масової культури крізь призму конструювання попиту
20. Масова культура й трансформування моральності
21. Масова культура як культура дозволу та латентної заборони
22. Публічність як оболонкова характеристика масової культури
23. Маркетинговий сенс змагальності як характеристики масової культури
24. Рейтинги, премії, хіт-паради як інструменти масової культури
25. Масова культура як аспект суспільства споживання
26. Масовізація комунікації як елемент масової культури. Медіакультура.
27. Публічна політика як джерело масової культури.
28. Конформність та інфантильність як продукт масової культури